

هۆزانیّت بۆ وی دهینه هژمارتن

بهیتا بهاری

دیوانا به کر به گئی ئه رزی نه وه کی گه له ک دیوانیّت هۆزانقانیّت دی وه ک دهستنیس گه هشتی یه مه ، به لکو باهرا پتر ژئی ژ زارده قی خه لکه کی بیّت هاتینه وه رگرتن ، له ورا زیانه کا زۆر یا گه هشتی یه تیکستیّت هۆزانقانیّت وی. زیده باری قی چهندی ژئی دویر نینه گه له ک ژ هۆزانقانیّت وی بۆ هۆزانقانیّت دی هاتینه هژمارتن. ئەف بهیته (بهیتا بهاری) ئیکه ژ وان هۆزانا کول دهقهرا به هدینان ههروه کی عبدالرقيیب یوسف د (دیوانا کرمانجی) (۱) دا دبیتیت ب ناقي به کر به گئی ئه رزی دهیته نیاسین، به لی بۆ (منصور گيرگاشی) هاتی یه هژمارتن، ئەو ژئی ژ بهر قان ئەگه ران:

(۱) دناف دهستنیسه کی دا هاتی یه کول سالا (۱۱۸۱ک/۱۷۶۷ز) هاتی یه نئیسین، دگه ل وی باوه ریی کو سالا بوونا به کر به گئی سالا (۱۱۷۹ک) یه .

(۲) په یقا (منصور) ل دویمه ییا بهیتی هاتی یه .

ل دویف دیتنا مه قان ههردو ئەگه ران هه یچ بنیاته کی دورست نینه و نه ل ئاستی وی چهندی نه کو راستی پی بهیته به رزه کرن ئەو ژئی ژ بهر قان ده لیان:

۱- ریبازا به کر به گئی د ئافه یی هۆزانی دا یا ئاشکرایه ، و شوینتبیّت وی د دهستخه تی وی دا دیارن، نه خاسمه د کاری دهستپیکرنی دا، و ئاشکرایه کو په یقا (سویحان ژ شاهی.....) چهن د جارن ب کار ئینایه ، وه کی: (سویحان ژ شاهی جه لیل - بهیتا ته رگئی) و (سویحان ژ شاهی لاینام - بهیتا خوی).

۲- سالا ژ دایکبوونا وی یا ژ په رتووکا (الاکراد فی بهدینان) یا (انور مایی) فه گوهاستی کو چو به لگه بۆ نین، ژ بهر کو (بهیتا سهیرانی) یا ل سالا (۱۱۷۰ک/ ۱۷۵۶ز) گوئی و ئەف دیرۆکه ب (پیتان) ل دویمه ییا بهیتی تۆمار کری یه:

(۱) عبدالرقيیب یوسف، دیوانا کرمانجی، چاپخانا (نجف)، چاپا ئیکئی (۱۹۷۱)، بپ ۱۴۴

ژ بهر حسـیـبـا ئهـبـجـهـدی
(عین و غهین و فی ئوکواف)

نانکو بهری (۱۱) سالان ژ نقیسینا وی دهستنقیسی، ئه‌قه ژ وی چندی دیار دکهت کو بوونا به کر به گئی بهری فی دیرۆکی یه.

۳- هاتنا په یقا (منصور) ل دویمایا هۆزانی وی چندی ته‌ئکید ناکهت کو مه‌به‌ست ژئ (منصور) ئ گێرگاشی یه، ژ بهر کو په‌یفه‌کا عه‌ره‌بی یه دکوردیی دا دبیته (سه‌رکه‌فتی). دیسان ناخی (منصور حسین الحلاج)ه، بی کو دبیته ئیک ژ ره‌مز و (اقطاب)یت سو‌فیان و جزیری و خانی و هۆزانانی دی ژ وی وهک (ره‌مز) د هۆزانیته خو دا بکار ئینایه، و هۆزان ژ وی یا کیمه، دویر نینه ئه‌گه‌ر یا ته‌کوز با ناخی هۆزانی ل دویمایه‌ی هاتبا، ژ بهر هندی ئه‌م نابینن په‌یقا (منصور) ببیته ده‌لیل کو هۆزان یا گێرگاشی بیت.

۴- گه‌له‌ک جارن چیبوو به کو هۆزانا هۆزانانه‌کی بو ئیکه دی هاتبیته هژمارتن، بو نمونه: هۆزانا (خه‌لقۆ وهرن ببین) د دهستنقیسان دا ب ناخی (صادقی) و (عه‌لی حه‌ری) هاتی یه کو ب دورستی یا (عه‌لی حه‌ری) یه، دیسان هۆزانا (که‌س نییه ئیرۆ خه‌به‌ر کت) ب ناخی (مینا) و (عه‌لی حه‌ری) و (سه‌ودایی) هاتی یه، و ب دورستی یا (سه‌ودایی) یه، هه‌روه‌سا هۆزانا (هه‌چی شیخ و مریدن) ب ناخی (علی عاشق) و (علی حه‌ری) هاتی یه و ب دورستی یا (عه‌لی حه‌ری) یه.

۵- مه‌ ژ وان که‌سان پرسی بیت مه‌ هۆزان ژئ وهرگرتین، هه‌میان ته‌ئکید کرن کو ئه‌ف به‌یته یا به‌کر به‌گئی یه، به‌لی ژئ ژ بهر نه‌بوون.

ب شان گروشان ئه‌م ته‌ئکید دکه‌ین کو ئه‌ف به‌یته یا به‌کر به‌گئی یه، به‌لی ژ بهر کو چو دهستنقیس د ده‌ست مه‌ دا نین، مه‌ دانا ناخ پشکا هۆزانیته بو وی ده‌ینه هژمارتن.

بهيتا بهاري

سويحان ژ شاهي (بيچوون)
چ بهارک کسه سگونه
قادي (کن فيکون)
ژ نردان دهر بوون (عيون) ه
کوھساره ييت د (محزون)
ب نزنای قسه بوونه

کوھسارا قسه دهر که فتن
هه لالان سه رهه لينه
دناث که قران قسه ره ستان
بهيان بوو نردی شينه
ته قري ژ بن دهر که فتن
کي قري بوو بوون ره نگينه

(منقش) بوو (حيال) ه
ژ هه لال و بهيب بوونه
ژ دهنگي ره عدی بهاري
وی هه لات کي پله ستوونه
وی نازل بووی خسه لات ه
بيبان ته زين بوونه

ته زين بوون کوھ و سه حرا
ب لوتفا (ذوالجلال) ی

(احمر) بوون دهشت و چیا
ب کولیلکیت بهاری
یهقین خهلاتی (ئه لالا)
ژ بو دنیایای هناری

خه لعه تی سۆر و زهر بوون
هناری ژ بو کوه لوه
کوهساریت (منور) بوون
مۆرغال سهر چیچه چیکه
ل (مه رغازار) یت دره نگین
عه نده لی لیکه لیکه

سپه هی بو بوون (مه رغازار)
ب که فی و کانیت بهاری
(منقش) بوو بوون جوو بار
تیتن دهنگی عه نده لی
ب سو سن و بنه فشان
ب نیرگزیت خوماری

(تمام) که ملی دنیایا
ب زینه تا بهاری
که پکی د (موطن) چیا
وی د ژوردا هاتن خاری
دی خه بهر دم هه میایا
هند بوو مه دحی ئاداری

نیسان ب للطافۃ)ه
ب کھئی ئو کانئ یه
کییری بوونه (جنۃ)ه
ب قودره تا (ربانی) یه
چ خه لکی بی (عبرة)ه
دانا ب ناف شاهی یه

شاهی ئو (صفا) و (سرور)
ئو (ثابت) ن د بهاری
ل چیا گه ریان د (معمور)
د نه قشیت جووباری
(ظاهر) بوو (جمله) (مستور)
د مہا پاشی ئاداری

جووبار و باغ و بستان
کامل بیوون ته فاقه
شالیل و عه نده لیبان
مه شیان هاتنه ناقه
جابی بنه (رقیب) ان
وال نیرگزا خوناقه

نیرگزا بشکوژ دایه
سوسن و هم (خروشه)
لاله پری جه فایه
سونبل ب (قهبا پوشه)

بھارہ کی (اعلیٰ) یہ؟
سوسن زیرین (کروڑشہ)

سوسن دناٹ باغان دا
زور دگرن خونائی
نیرگزی د سہر چہقان دا
(قمدح) پر بوو ژنائی
سیمین (ورق) نیشان دا
(عہکس) ل نہ قشی نائی

نہ قشی کرن جووبار
بلاج و (ورد) (اخضر)
(صنوبر) و گولبھار
کولیلکیتہ (عتبیر)
گول شلیل و لالہ زار
نيسانوکت د (احمر)

(احمر) سوری تاری
داغ ل روی لالہ
زہرفشان بوو خوماری
شہ بنہم لی بوویہ ژالہ
(عہرہ چین) بوون بھاری
ب قورمز شین و ئالہ

قورمز و شین (سفید)
(ملبس) بوون کوهسار
کهسکی سه راسه (دمید)
(طیب) ه بوون جـووبار
(فضل) ه که پاکه (سعید)
(مفرح) بوون (مرغزار)

(مفرح) بوونه زینی
(تری) زینی دبن خواهش
پاک خه ملین ب شینی
کهسک و زهر و ئال و رهش
پیثازی ئویاسمینی
گـرک کـرن (منقش)

(نقاش) ی گـیرا قـه له م
ره شانند شه پرزا شینه
گـه رده نا وه کـو عـه له م
ژ بن به فـرئ هـلینه
به یـبوون بوو بوون دهر قـه دهم
(لازم) یـت ئـیک ده می نه

به یـبوونوؤکـیت نهـالان
ژئ دهیت بیـهنا مُـعـنـبـر
گـه رده ن ژ رهنگ پیـالان
دریژن مـسکئ (أذفر)

(نظر) دا ته څلجـبال ان
(مکمل) بوون سـوړ و زهر

سوړ و زهر ئی سـماوي
چیا کـرن عـهـیانه
ب نارنجی ئلوـسـماوي
کـولیلک کـرن بهـیانه
(دو) مهـه دچوون (مسـماوي)
خلاس بوو نیـسـانه

د څی مهـه نیـسـانئ
بوونه (سـلاطین) (جـبل)
داهات مهـه گـولانئ
روژ هاته بورجا (حـمل)
خوښ بوو وهـختئ سـهـیرانئ
دنیـا بوویـه (مکمل)

دنیـا بوویـه پـښـرن) هـ
تـهـرازن بـوـ (دلارا)
ب (أمر) ئ (کاف و نوون) هـ
وهراندن عـهـنـبهـر سـارا
ب (عطر) ئ شـاهـی بوونه
چـیـمـهـن ل وان نزارا

نزار کـو بوونه (خارا)
بهروژ کـو بوونه (اطلس)
رهشاندن عهنبه رسارا
ژ زیر جامی (مسدس)
د (مغرب) و سحارا
فه نه زمان هاته (أخرس)

آخر) کـو عهندهلی بوو
که بکی د کـو هساران
د (صبح) ۱ (اول) ی بوو
ئیقاران جار و باران
شالیل و (عندلیب) و
بلاکـوتکا به یاران

بلاکـوتک و عهندهلی
پرژ نه قشی (سلیم) ن
دخووتن (صبح) ۱ (أولي)
د (ذکر) ئ شاهئی (علیم) ن
شویهی گـولی و بلبللی
نهو عاشقئی (نسیم) ن

(نسیم) ب وهختی (سحر)
دخشیی ل (طیبات) ان
سک ل دماغی نه سفهر
ئیکه ژ (معجزات) ان

ب که سکی نفیسی (محضر)
طوغرا سه ری (برات) ان

طوغرا کوزهرنیشان کر
دا ف بلبلی مالخراب
(صبا) عه نبره فشان کر
(مینا) یی رهنگ دا (جواب)
گولی غونچه عه بیان کر
ب (حال) و خه ف دا (جواب)

ئه ز سه سورگولا ب نازم
مه (مسکن) (صحن) ئی باغه
سه دجار کوئه ز (مجاز) م
ب دلی ته فه دنم داغه
که شفا (جمیع) ی (راز) م
(مفتوح) ئی هه ر دماغه

دماغی سه و ته بلبلی
ژ بی هه نا من دنالن
چیچه ک و ته رح و سونبل
هندی (زهر) ل بالن
ئا ف و (هوا) د (داخل)
د به زما (لسان) ئی (حال) ن